

III. TEOLOGIA EWANGELICKA

Studia Oecumenica 11
Opole 2011

DARIUSZ ZUBER
Warszawa

EKLEZJOLOGIA JANA WESLEYA

Głównym miejscem teologicznym ks. Jana Wesleya była teologia anglikańska, która nie tylko określiła horyzont jego poszukiwań, ale również dostarczyła mu narzędzi do tzw. roboty teologicznej (metodologia mówienia i myślenia o chrześcijańskiej wierze i jej praktyce). Tym jednak, co wyraźnie różniło metodyzm od anglikanizmu, było podejście jego założyciela do eklezjologii praktycznej. Tworząc nowe stowarzyszenia religijne, Wesley stawiał sobie przede wszystkim za cel krzewienie chrześcijańskiej świętości poprzez „upowszechnienie, szczególnie wśród prostego ludu, znaczenia takich pojęć teologicznych jak: grzech, łaska, usprawiedliwienie, pewność zbawienia, uświęcenie, czyli doskonałość w miłości”¹. Miejscem do realizacji tego celu były, powstałe w ramach instytucji Kościoła Anglii, stowarzyszenia metodystyczne. Stowarzyszenia stanowią pierwszy etap w procesie tworzenia się odrębnego od anglikanizmu organizmu kościelnego i zarazem określają organizacyjny kształt przyszłego Kościoła Metodystycznego. Jakkolwiek nie można powiedzieć, że celem Wesleya było utworzenie nowego Kościoła², to jednak rozwój metodyzmu, aż do usamodzielnienia się Stowarzyszeń Metodystycznych w 1784 roku w Wielkiej Brytanii i następnie powstanie Kościoła Metodystycznego w Ameryce późną jesienią

¹ E. PUŚLECKI, *Powracająca fala. Działalność Południowo Episkopalnego Kościoła Metodystycznego w Polsce w latach 1920–1924*, Warszawa 2001, 51.

² Potwierdzają to słowa Wesleya, który widział ruch metodystyczny jako część anglikanizmu: „metodyzm to nie jakaś nowa religia, lecz stara religia Biblii (...), religia pierwotnego Kościoła, religia Kościoła Anglii (...). To nic innego jak miłość Boża dla całej ludzkości”. W. BENEDYKTOWICZ, *Bracia z Epworth*, Wrocław 1971, 194.

tego samego roku, wyraźnie pokazuje, że pierwotna intencja założyciela metodyzmu, aby stworzyć ruch „ożywiający” Kościół Anglikański, poszła w kierunku zbudowania oddzielnego od anglikanizmu Kościoła. Wybitnym przykładem tego jest decyzja Wesleya o utworzeniu Kościoła Metodystycznego w Ameryce Północnej, wyrażona nie tylko w ordynacji dwóch kaznodziejów na duchownych metodystycznych (R. Whatcoat’a i T. Veseya), ale również w ordynacji na superintendenta (nadzorcy) pracy metodystycznej w „nowym świecie” ks. Thomasa Coke’a.

1. Stowarzyszenia Metodystyczne w Kościele Anglikańskim

Pierwsze Stowarzyszenie Metodystyczne powstało 1739 roku. Wesley tak opisywał genezę powstania stowarzyszeń: „Pod koniec roku 1739 osiem do dziesięciu osób, głęboko przekonanych o grzechu i z całą powagą pragnących odkupienia, przyszło do mnie w Londynie. Osoby te (podobnie jak i kolejne dwie lub trzy następnego dnia) pragnęły, abym spędził z nimi pewien czas na modlitwie i poradził im, jak mają się uchronić przed przyszłym gniewem Bożym, jaki nieustannie zawisł nad nimi”³. Wesley łączył przychodzących do niego ludzi w grupy, z którymi się modlił i udzielał porad duszpasterskich. Z powodu systematycznie zwiększającej się ilości potrzebujących duchowego wsparcia Wesley stworzył *Zasady ogólne*⁴, które były swoistą podstawą pod katechetyczny program, uczący tego, jak odwracać się od zła (1), czynić dobro (2) i korzystać z ustanowionych środków łaski (3). Wymienione trzy cele *Zasad ogólnych* były realizowane w ramach grup duchowego wzrostu i klas stowarzyszeń metodystycznych.

Grupy duchowego wzrostu i klasy tworzyło po kilkanaście osób, które na cotygodniowych spotkaniach religijnych umacniały się w wierze, dyscyplinowały (korygowały praktykę wiary) oraz udzielały wsparcia materialnego i duszpasterskiego osobom potrzebującym. Wprowadzony przez Wesleya system klas stał się głównym motorem rozwoju metodyzmu.

Po kilku latach pracy duszpasterskiej w grupach, klasach i stowarzyszeniach Wesley w 1744 roku zwołuje pierwszą Konferencję kaznodziejów metodystycznych. Odtąd Konferencje będą odbywać się co roku. Instytucja Konferencji Dorocznej dla Stowarzyszeń Metodystycznych stanowiła platformę wymiany doświadczeń w pracy duszpasterskiej i kaznodziejowskiej, poruszano na nich również zagadnienia katechetycznej i ewangelizacyjnej działalności Stowarzyszeń oraz dyscypliny kościelnej i strategii działania. Konferencja – według zało-

³ E. PUŚLECKI, *Powracająca fala*, 39.

⁴ J. WESLEY, *Zasady ogólne*, w: „Methodos. Przegląd teologiczno-społeczny WST im. Jana Łaskiego w Warszawie”, t. I, red. E. PUŚLECKI, Z. KAMIŃSKI, Warszawa 2001, 90–93.

życiela metodyzmu – jest podstawową formą autorytetu rządu w stowarzyszeniach. Dodatkowo wydawane przez Wesleya sprawozdania z Konferencji Dorocznych (Protokoły Konferencyjne) po ostatecznej redakcji w 1789 roku stały się podstawowym dokumentem regulującym zasady działania ruchu metodystycznego⁵.

Obok Konferencji Dorocznej istotnym czynnikiem warunkującym funkcjonowanie Stowarzyszeń Metodystycznych był „koneksjonalizm”. Ustanowiony przez Wesleya „koneksjonalizm” odnosił się do kaznodziejów metodystycznych, którzy pozostawali z nim w łączności *in connexion*⁶. „W łączności, znaczyło wtedy tyle co: w zgodzie z obowiązującymi wówczas zasadami funkcjonowania stowarzyszeń metodystycznych. *Dyscyplina* zaś precyzowała relacje między poszczególnymi stanowiskami i konferencjami. Kaznodzieje pozostający w łączności z Wesleyem, akceptujący postanowienia Konferencji (...) byli pełnoprawnymi członkami Konferencji Dorocznej”⁷.

Stowarzyszenia Metodystyczne, nim uniezależniły się sakramentalnie od Kościoła Anglikańskiego, funkcjonowały przede wszystkim w oparciu o współpracowników Wesleya, którymi byli wędrowni kaznodzieje, kaznodzieje miejscowi – przypisani do określonego Stowarzyszenia oraz pracownicy administracyjni (asystenci, kuratorzy, pomocnicy, stewardzi). Kaznodzieją metodystycznym mógł być duchowny anglikański (musiał jednak zgodzić się z nauczaniem i Dyscypliną Konferencji) oraz świecki, który wcześniej musiał ukończyć właściwe kursy przygotowawcze. Sakramentów w Stowarzyszeniach udzielali duchowni ordynowani w Kościele Anglikańskim.

2. Kościół Metodystyczny

Wesley przejął z teologii Kościoła Anglikańskiego tzw. *Artykuły Religii*, czyli zbiór zasad doktrynalnych, które dostosował do potrzeb powstających stowarzyszeń metodystycznych w Ameryce, ograniczając ich liczbę do 25. W powstałym w ten sposób Metodystycznym Symbolu Wiary w artykule poświęconym Kościołowi, czytamy następującą definicję Kościoła: „Widzialny Kościół Jezusa Chrystusa jest zgromadzeniem ludzi wierzących, w którym głoszone jest czyste Słowo Boże i udzielane są prawowicie sakramenty z zachowaniem obrządków zgodnych ze wspólną tradycją protestancką”⁸. Definicja ta stanowiła tak dla Wesleya, jak i Kościoła Metodystycznego, punkt wyjścia w rozważa-

⁵ Zob. E. PUŚLECKI, *Powracająca fala*, 42–43.

⁶ Zob. *tamże*, 43.

⁷ *Tamże*, 43.

⁸ *Księga Dyscyplin*, w: „Methodos. Przegląd teologiczno-społeczny WST im. Jana Łaskiego w Warszawie”, r. I, red. E. PUŚLECKI, Z. KAMIŃSKI, Warszawa 2001, 78.

niach o znakach Kościoła, środkach łaski i sakramentach oraz jego strukturze. Jak więc Wesley pojmuje Kościół?

2.1. Noty Kościoła

Założyciel metodyzmu podkreślał ontologiczną jedność Kościoła, która wynika bezpośrednio z ustanowienia przez Jezusa Chrystusa tylko jednego Kościoła⁹, ożywianego przez jednego Ducha Świętego. Jedność Kościoła, według Wesleya, ma charakter przede wszystkim duchowy i niewidzialny, i nie jest warunkowana widzialną jednością organizacyjną różnych kościołów chrześcijańskich. Do tego duchowego Kościoła należą wszyscy Ci, którzy są dziećmi Bożymi przez wiarę w Chrystusa¹⁰. Wiara ta jednak nie zakłada takiego samego przedmiotu wary – powszechnej zgody chrześcijan we wszystkich detalach doktrynalnych¹¹. Jedność Kościoła, według Wesleya, manifestuje się poprzez wspólnotę wiary, która jest czynna w miłości. Tak o tym pisał w jednym ze swoich kazań: „Proszę, abyś miłował mnie nie tylko w słowach, ale czynach i prawdzie. Na ile tylko pozwala Ci sumienie (zachowując swoje poglądy i sposób oddawania czci Bogu) przyłącz się do mnie w dziele Bożym i idźmy razem ręką w rękę”¹².

Rozważania nad świętością Kościoła w teologii ks. Jana Wesleya były powiązane z ogromnym naciskiem, jaki założyciel metodyzmu kładł na praktykę osobistego uświęcenia. Jednocześnie trzeba nadmienić, że refleksje Wesleya nad świętością Kościoła stanowią owoc teologicznych badań nad procesem osobistego uświęcenia w chrześcijańskim życiu, wynikającym z Bożego wezwania: „Świętymi bądźcie” (1 P 1, 16). Ten ruch myśli „od człowieka do Kościoła” skutkował tym, że, według twórcy metodyzmu, „Kościół jest święty, ze względu na świętość – choć w różnym stopniu – każdego z jego członków, ta zaś pochodzi ze świętości Boga”¹³. Źródłem świętości Kościoła i wszystkich jego członków jest Chrystus, a jest ona udzielna przez Ducha Świętego¹⁴ stale obecnego w życiu Kościoła. Na tej obecności, manifestującej się poprzez Bożą łaskę, opiera się świętość Kościoła. Łaska Boża poprzedza bowiem zbawienie człowieka i dalej przewodniczy chrześcijańskiej wierze w drodze do dojrzało-

⁹ Zob. P. KANTYKA, *Ku wspólnemu rozumieniu Kościoła. Eklezjologia dialogu katolicko-metodystycznego*, Lublin 2008, 74.

¹⁰ Zob. J. WESLEY, *Kazanie XXXIX. Duch uniwersalizmu*, w: J. WESLEY, *Poucz mnie o tym, czego nie wiem. Zbiór kazań*, red. E. PUŚLECKI, Warszawa 2001, 469.

¹¹ Zob. T.B. BRITAIN, *W co wierzą metodyści i dlaczego*, Warszawa 2002, 85.

¹² J. WESLEY, *Kazanie XXXIX. Duch uniwersalizmu*, 472.

¹³ P. KANTYKA, *Ku wspólnemu rozumieniu Kościoła*, 81. Zob. A.C. OUTLER, *John Wesley*, New York 1964, 316.

¹⁴ Zob. T.B. BRITAIN, *W co wierzą metodyści i dlaczego*, Warszawa 2002, 85.

ści, chrześcijańskiej doskonałości, którą Wesley rozumiał jako „serce nieustannie wypełnione miłością Boga i bliźniego”¹⁵. Tej doskonałości w miłości Wesley nie pojmował statycznie, jako coś już uzyskanego, ale dynamicznie, jako proces ciągłego doskonalenia się w miłości¹⁶. Kościół jest więc miejscem swoistej synergii Bożej łaski współpracującej z ludzkością, wzbudzającej odpowiedź wiary, bez której Boża łaska byłaby bezsilna, oraz proces uświęcenia.

Dla ks. Jana Wesleya praktyczna pobożność była dużo ważniejsza niż teoretyczne spekulacje. Oznacza to, że szukając odpowiedzi na pytanie, jak twórca metodyzmu rozumiał powszechność Kościoła, należy przede wszystkim odwołać się do jego kazań – teologii praktycznej, uwzględniając również przy tym jego doświadczenie anglikańskiego duchownego. Na przykładzie kazania Wesleya, w którym opisywał „ducha uniwersalizmu”, można znaleźć wskazówki do odtworzenia jego poglądu na powszechność Kościoła. Wesley tak pisał: „[Człowiek, mający w sobie ducha chrześcijańskiego uniwersalizmu/powszechności – przypis D.Z.] jest tym, (...) który miłuje wszystkich, którzy, niezależnie od swoich poglądów, rodzaju religijności czy przynależności zborowej, wierzą w Pana Jezusa Chrystusa; miłuje ich jako przyjaciół, jako braci w Panu, jako członki Chrystusa, dzieci Boże, współuczestników teraźniejszego Królestwa Bożego, współdziedziców wiecznego Królestwa”¹⁷. W świetle tych słów powszechność Kościoła jawi się jako ponadkonfesyjna wspólnota wszystkich ludów i narodów, które poprzez uwielbienie, wyznawanie i służbę upodabniają się do Jezusa Chrystusa¹⁸.

Definiowane apostołskości Kościoła, jak i pozostałych not, rozpoczęło się tak naprawdę wraz usamodzielnieniem Kościoła Metodystycznego w Ameryce. Spadkobiercy teologii Wesleya, wczytując się w jego pisma i podążając śladem jego intuicji ustalili, że apostołskość polega na wierności nauczaniu i naśladowaniu przekazanej przez Chrystusa nauce Apostołom, którzy wiernie ją przechowywali i przekazywali innym¹⁹. Obok tego dla Wesleya i jego następców apostołskość Kościoła to kontynuacji misji Apostołów. Aby być apostołskim, Kościół nie może ograniczyć się do katechizacji wiernych, lecz głosić Ewangelię wszystkim tym, którzy jej nie słyszeli.

2.2. Środki łaski i sakramenty

Dla Wesleya temat Bożej łaski jest swoistym kompasem dla teologicznych poszukiwań do racjonalnego zgłębiania i praktycznego wyrażania wiary chrze-

¹⁵ *Księga Dyscypliny*, 59.

¹⁶ Por. E. PUŚLECKI, *Teologia Jana Wesleya*, w: „Pielgrzym Polski”, Warszawa 1981, 8–13.

¹⁷ J. WESLEY, *Kazanie XXXIX. Duch uniwersalizmu*, 475.

¹⁸ Zob. *Księga Dyscypliny*, 55.

¹⁹ Zob. T.B. BRITAIN, *W co wierzą metodyści i dlaczego*, 86.

ścijańskiej: „nasze życie i rozumienie wiary przeniknięte jest łaską”²⁰. Według Wesleya, Bóg udziela człowiekowi swojej łaski, poprzez swego rodzaju kanały, czyli środki łaski. Założyciel metodyzmu definiował je jako „(...) zewnętrzne znaki, słowa czy działania ustanowione przez Boga, a wyznaczone jako zwyczajne sposoby, dzięki którym Bóg mógłby udzielić ludziom uprzedzającej, usprawiedliwiającej, czy uświęcającej łaski”²¹. Wesley wymieniał następujące środki łaski: „(...) modlitwa, zarówno indywidualna, jak i w społeczności z innymi, studia Pisma Świętego, tzn. czytanie, słuchanie oraz medytacja nad nim, przyjmowanie Wieczery Pańskiej”²². Lista ta w późniejszym okresie została jeszcze rozszerzona o post i braterskie rozmowy²³.

Dla Wesleya przekonanie, że środki łaski posiadają moc same z siebie jest niewłaściwe, ponieważ to Bóg jest dawcą wszystkich środków łaski²⁴. Takie stanowisko nie równa się stwierdzeniu, że można zrezygnować z przyjmowania środków łaski. Założyciel metodyzmu zachęcał, aby korzystać z nich, wiedząc, że to nie one same, ale Bóg przez nie udziela wewnętrznych łask²⁵.

W metodyzmie, jak i w całym protestantyzmie uznaje się dwa sakramenty: chrzest i Wieczere Pańską. Tylko one spełniają, jak mówi XVI metodystyczny artykuł wiary, trzy istotne cechy sakramentu: ustanowienie przez Chrystusa (wraz z pleceniem kontynuacji przez chrześcijan), posiadanie zewnętrznego i widzialnego znaku (woda, chleb i wino) oraz przekazywanie łaski Bożej tym, którzy z wiarą go przyjmują²⁶. Wesley definiował sakramenty w następujący sposób: „Sakrament jest znakiem wewnętrznej łaski i środkiem, dzięki któremu łaskę otrzymujemy”²⁷.

U Wesleya można zaobserwować oscylowanie „pomiędzy spirytualizmem w jednostronnym ujęciu kwakerskim, które znalazło wyraz w nauce o słowie wewnętrznym, a stanowiskiem ortodoksyjno-luterskim, które działanie Ducha Świętego wiązało ściśle ze Słowem i sakramentem”²⁸. Słowo Boże w metodyzmie wskazuje na centralną treść: Chrystusa i zbawczy czyn Boży w Nim²⁹. Równocześnie, obok tego obiektywnego przesłania Pisma, metodyzm zostawiał wiele miejsca na subiektywne doświadczanie Boga, które wyrażało się w doświadczeniu przeżycia zabawienia: „cudownym rozgrzaniu serca” – jak pisał

²⁰ Zob. *Księga Dyscypliny*, 57–58.

²¹ J. WESLEY, *Kazanie XVI. Środki łaski*, 177.

²² *Tamże*.

²³ Zob. J. WESLEY, *Zasady ogólne*, 92.

²⁴ J. WESLEY, *Kazanie XVI. Środki łaski*, 178.

²⁵ Zob. *tamże*, 179, 188–189.

²⁶ Zob. J.T.E. CAMPBELL, *Methodist Doctrine. The Essentials*, Nashville 1999, 71.

²⁷ J. WESLEY, *Kazanie XVI. Środki łaski*, 177.

²⁸ T. SPOERI, *Teologia metodyzmu*, Warszawa 1987, 20.

²⁹ *Tamże*.

o swoim przeżyciu nawrócenia ks. Jan Wesley³⁰. Akcentowanie subiektywnej strony wiary w metodyzmie znalazło swój wyraz między innymi w śpiewanych na nabożeństwach i w trakcie zgromadzeń ulicznych głębokich teologicznie i nacechowanych emocjonalnością pieśniach ks. Karola Wesleya. Teologia środków łaski J. Wesleya buduje się na dialektyce wiary i „serca”.

2.3. Struktura Kościoła

W celu prawnego zabezpieczenia ciągłości działania oraz zabezpieczenia stanu posiadania nieruchomości nabytych przez Stowarzyszenia Metodystyczne Wesley podpisał w Królewskim sądzie kanclerskim w dniu 28 marca 1784 roku dokument: *The Deed of Declaration*³¹. Ów dokument ustanowił Konferencję Metodystyczną złożoną ze 100 kaznodziejów decydemtem w sprawach prawnej reprezentacji. Właściwym ciałem jednak rozstrzygającym w sprawach doktrynalnych i administracyjnych w Stowarzyszeniach Metodystycznych była Konferencja Doroczna. Ów krok rozpoczął proces usamodzielniania się Stowarzyszeń, które nastąpiło w 1791 roku już po śmierci Wesleya³².

Natomiast w przypadku funkcjonowania prawnego Kościoła Metodystycznego w Ameryce wydarzeniem konstytuującym jego działalność była tzw. Konferencja Bożonarodzeniowa w roku 1784. Powstały za przyzwoleniem i staraniem Wesleya Kościół Metodystyczny w swej strukturze i działaniu był podobny do Stowarzyszeń Metodystycznych. Jedyna różnica wynikała z posiadania własnych ordynowanych przez Wesleya duchownych oraz urząd superintendenta, biskupa, który był równocześnie przewodniczącym Konferencji.

W tym miejscu trzeba wspomnieć, że decyzja o ordynacji kaznodziei metodystycznych na duchownych Kościoła Metodystycznego była dla Wesleya trudna. Tym co pomogło mu ją podjąć były: potrzeba sakramentalnego uniezależnienia się Stowarzyszeń od Kościoła Anglikańskiego w Ameryce, odmowa wyświęcenia kaznodziei metodycznego przez Biskupa Londynu, by ten mógł objeżdżać kongregację w Ameryce, aby udzielać sakramentów, oraz studia nad

³⁰ Ks. Jan Wesley jako duchowny anglikański próbował gorliwością w pełnieniu dobrych czynów zasłużyć na zbawienie. Był w tym niezwykle skrupulatny: uczestniczył w nabożeństwach, studiował Pismo Św., dużo modlił się, systematycznie pomagał potrzebującym etc. Jednak – jak pisał – mimo tych starań w swoim sercu odczuwał dziwny niepokój, który szczególnie zmanifestował się w czasie podróży do Ameryki. Kiedy na morzu wybuchł sztorm i wydawało się, że statek zatonie, Wesley w obliczu groźby śmierci czuł strach przed Bożym gniewem. Dopiero nabożeństwo w kaplicy Braci Morawskich w Londynie, gdzie studiowano przedmowę Marcina Lutra do Listu do Rzymian, było miejscem, w którym przeżył swoje nawrócenie. Opisał później to doświadczenie jako „cudowne rozgrzanie serca” – świadomość pewności zbawienia.

³¹ E. PUŚLECKI, *Powracająca fala*, 46.

³² Metodyzm Brytyjski w przeciwieństwie do amerykańskiego odrzucił urząd biskupa.

wczesnochrześcijańskimi urzędami biskupa i starszego w Kościele. Według Wesleya biskup i starszy oznaczał ten sam urząd. Już w 1864 roku pisał, że „po rozwadze doszedł do przeświadczenia, iż w kościele pierwotnym biskupi i starsi pozostawali ściśle na tym samym poziomie”³³; i w innym miejscu: „w pierwszych wiekach chrześcijaństwa określenia: biskup i starszy używano się bez różnicy, dla oznaczenia tego samego urzędu”³⁴. 3 listopada 1784 roku ordynowany przez Wesleya na superintendenta ks. T. Cooke, przybył do Ameryki i tam w trakcie trwania tzw. Konferencji Bożonarodzeniowej ordynował na diakona i prezbitera oraz konsekrował na superintendenta kaznodzieję Francis Asburego, który poprosił Konferencję o potwierdzenie decyzji Wesleya o mianowaniu go superintendentem. Konferencja potwierdziła decyzję Wesleya, „uznając, że zarządzającym pracą metodystyczną w Ameryce będzie odtąd ksiądz biskup Francis Asbury”³⁵. Taka decyzja ks. Asburego określała relację pomiędzy Konferencją a biskupem. To Konferencja jest ciałem decydującym ostatecznie o wyborze i konsekracji swojego przewodniczącego (biskupa)³⁶. Dalszą konsekwencją decyzji Konferencji było wyjście biskupa Asburego spod formalnoprawnej jurysdykcji Wesleya. Tym samym metodystyczny „konkesjonalizm” w przypadku Kościoła amerykańskiego miał bardziej charakter duchowy i teologiczny niż administracyjny. Wesleyowi trudno było zaakceptować decyzję Coke’a i Asburego, ale ostatecznie ją uznał. Przykładem było przekazanie na użytek amerykańskich metodystów uproszczonej formy liturgii niedzielnego nabożeństwa angikańskiego oraz skróconych artykułów wiary, które miały stanowić teologiczną podstawę funkcjonowania nowego organizmu kościelnego³⁷.

2.4. Normy doktrynalne

Wesley stale utrzymywał, iż nauczał biblijnych doktryn zawartych w *39 Artykułach Wiary, Homiliach i Księżce Powszechnych Modlitw Kościoła Anglikańskiego*. Naturalnie, Pismo Święte było dla niego ostatecznym autorytetem. W miarę jednak jak ruch metodystyczny wzrastał, aż do swego usamodzielnienia

³³ M. LELIEVRE, *Jan Wesley. Jego życie i dzieło*, Warszawa 1931, 366.

³⁴ *Tamże*.

³⁵ E. PUŚLECKI, *Powracająca fala*, 56.

³⁶ Konferencja Bożonarodzeniowa przyznała tytuł biskupa również ks. superintendentowi T. Coke’owi. W spisie biskupów metodystycznych zamieszczonym w *Księżce Dyscypliny* pierwszym wymienionym biskupem jest Coke, drugim natomiast Francis Asbury. Zob. *The Book of Discipline*, Nashville 1996, 1.

³⁷ Zgodę Wesleya do sakramentalnego usamodzielnienia się metodystów od Kościoła Anglikańskiego potwierdzają również dokonane przez niego w roku 1785 kolejne ordynacje kaznodziei Stowarzyszeń Metodystycznych do pracy duszpasterskiej w Szkocji. Ogółem wyświęcił 23 kaznodziei. Zob. M. LELIEVRE, *Jan Wesley*, 372.

nia się, Wesley ustanowił dla członków stowarzyszeń, duchownych i kaznodziejów standardy doktrynalne. Ramami poprawności teologicznej metodyzmu czasów Wesleya, oprócz Pisma Świętego, były: (1) *Protokoły Konferencyjne*, (2) *44 Kazania* Jana Wesleya, (3) *Noty wyjaśniające do Nowego Testamentu* (metodystyczny przewodnik do egzegezy biblijnej i interpretacji doktrynalnej), (4) *Artykuły wiary*. Ustalenie powyższych standardów doktrynalnych wiązało się z dostrzeganą przez Wesleya potrzebą stworzenia znormalizowanej wykładni dla przyszłych kaznodziejów metodystycznych. „W 1763 roku napisał *Wzorcowy Akt (Model Deed)* dla nieruchomości metodystów, w którym ustalił, aby administratorzy każdego domu modlitwy byli odpowiedzialni za dopilnowanie, by kaznodzieje nie zwiastowali z kazalnicy żadnej innej nauki jak tą, która zawarta jest w *Notach wyjaśniających do Nowego Testamentu* i w czterech tomach *Kazań Wesleya*”³⁸.

Założyciel metodyzmu jedyny rozstrzygający autorytet w sprawach wiary i tradycji widział w Piśmie Świętym Starego i Nowego Testamentu. Wszystko, czego nauczał, było o tyle obowiązujące, o ile było zgodne z Biblią. „Jak zaznaczył w przedmowie do pierwszych tomów swoich kazań, był w każdej chwili gotów dać posłuch pouczeniom kogoś lepszego, kto by jednocześnie dostarczył jasnych dowodów, opartych na Piśmie Świętym. Biblia miała dlań pierwsze i ostatnie słowo”³⁹. Dalej Wesley tak dopowiadał: „Medytuję nad Pismem z uwagą i powagą, do których mój umysł jest zdolny. Jeśli jakiegokolwiek wątpliwości nadal pozostają, zwracam się o poradę do tych, którzy są doświadczeni w sprawach Boga, a wtedy za pośrednictwem Ksiąg Pisma Świętego, chociaż ich autorzy już nie żyją, mimo wszystko przemawiają. I czego w ten sposób uczę się, tego nauczam”⁴⁰. Kazania Wesleya są więc owocem jego wspólnego myślenia z Ojcami Kościoła, mistykami średniowiecza, komentatorami biblijnymi różnych epok oraz współczesnymi mu teologami⁴¹.

*Noty wyjaśniające do Nowego Testamentu*⁴² i *Noty wyjaśniające do Starego Testamentu* były skompilowanym przez Wesleya komentarzem biblijnym. Założyciel metodyzmu najpierw opublikował *Noty wyjaśniające do Nowego Testamentu* (1742 r.), które w większości opierały się na najbardziej wówczas nowoczesnym i popularnym komentarzu biblijnym *Gnomom Novi Testamenti* Johanna

³⁸ *Księga Dyscypliny*, 57–58.

³⁹ Zob. T. SPOERI, *Teologia metodyzmu*, 5.

⁴⁰ J. WESLEY, *Wstęp Jana Wesleya*, w: TENŻE, *Poucz mnie o tym, czego nie wiem. Zbiór kazań*, Warszawa 2001, 6.

⁴¹ Por. E. PUŚLECKI, *Homo unius libri – Człowiek jednej księgi*, w: „Methodos. Przegląd teologiczno-społeczny Wyższego Seminarium Teologicznego im. Jana Łaskiego w Warszawie”, r. II, red. Z. BENEDYKTOWICZ, Z. KAMIŃSKI, E. PUŚLECKI, Warszawa 2003, 98–99.

⁴² J. WESLEY, *Explanatory Notes Upon The New Testament*, <http://www.archive.org/stream/explanatorynotes00unknuoft#page/n5/mode/2up>, dostęp z dn. 18 XI 2011.

Albrechta Bengela⁴³. W 1765 roku Wesley opublikował *Noty wyjaśniające do Starego Testamentu*⁴⁴, w których, oprócz przystępnego i duszpasterskiego komentarza, zawarł wskazówki hermeneutyczne do rzetelnego i medytacyjnego studiowania Pisma Świętego. Noty miały przede wszystkim charakter duszpasterski i przystępnej pomocy do egzegezy Biblii. Wesley pisał o ich charakterze, „że nie są one w zasadzie przeznaczone dla ludzi wykształconych, którzy mają dostęp do wielu innych pomocy [egzegetycznych – przyp. D.Z.], ani dla ludzi o długim i głębokim doświadczeniu dróg Bożych i Słowa Bożego. Pragnąłbym usiąść u ich stóp i uczyć się od nich. Piszę jednak głównie dla prostych, niewykształconych ludzi, którzy rozumieją jedynie ojczyzną mowę, a jednocześnie szanują i kochają Słowo Boże i pragną zbawienia swojej duszy”⁴⁵.

Jak trafnie zauważył Spoerri, *44 Kazania Wesleya i Noty* nie dawały rozbudowanego i poukładanego systemu teologicznego, który mógł być przez metodystów przyjęty bez samodzielnego myślenia i roztrząsania. Dogmatyzm scholastyczny był Wesleyowi obcy. „Sprzeciwia się temu forma *Not*, które zawierają egzegetyczną i praktyczną wykładnię Biblii i które mają służyć jako drogowskazy do właściwego, rzeczowego zrozumienia Pisma Świętego i niesfałszowanego zwiastowania Ewangelii”⁴⁶. Wesley, pisząc swoje kazania i opracowując *Noty*, stawiał sobie za cel uczenie metodystów „myślenia i pobudzania do myślenia”⁴⁷.

Eklezjologię Wesleya można zaliczyć do nurtu teologii kontekstualnych. Widać to wyraźnie, gdy skontrastujemy podejście Wesleya do teologii z dominującą w jego czasach formą anglikanizmu. Otóż anglikanizm w tym okresie w większości przypadków był religią elit i ludzi wykształconych. O anglikanizmie tamtych czasów możemy powiedzieć, że w jakimś zakresie przypominał on, jak pisał na marginesie analiz różnych przełomów w misjologii Bosch, Kościół uprawiający teologię „z góry”. W tym znaczeniu teologia była bardziej zajęciem elitarnym – jej podstawowym źródłem (oprócz Pisma Świętego i tradycji) była filozofia, a głównym interlokutorem „wykształcony niewierzący”⁴⁸. W Anglii tamtych czasów, jak pisał Benedytkowicz, dominowała religijność na wzór religii oświeconej⁴⁹. Na tym tle zupełnie inaczej wyglądała działalność Wesleya, którą można określić jako myślenie „od dołu”. Jego refleksja teologiczna również wyrastała z lektury Pisma Świętego, a także tradycji, ale jej

⁴³ Johann Albrecht Bengel (1687–1752) należał do wybitnych teologów luterńskiego Pietyzmu. Pisanie swojego głównego dzieła *Gnomon Novi Testamentii* rozpoczął w 1725 roku. Zostało ono wydane w 1742 roku.

⁴⁴ J. WESLEY, *Explanatory Notes Upon Old Testament*, Edynburg 1765.

⁴⁵ *Przedmowa Jana Wesleya do Not do Nowego Testamentu*, w: E. PUŚLECKI, *Homo unius libri – Człowiek jednej księgi*, 100.

⁴⁶ T. SPOERI, *Teologia metodyzmu*, 5

⁴⁷ *Zob. tamże*, 7.

głównym interlokutorem byli ubodzy, prości i niewykształceni ludzie usunięci na marginesy społeczeństwa.

Ów „oddolny” charakter teologii Wesleya przejawiał się również w akcentowaniu inkulturacji w myśleniu teologicznym. Właściwym miejscem do wypracowywania adekwatności orędzia metodystycznego do kultury i danej sytuacji społecznej była Konferencja. Na odbywających się co roku Konferencjach Wesley wraz z współpracownikami nauczał i nadzorował swoich kaznodziejów. „Z Konferencji tych sporządzane były *Protokoły (Minutes)*, aby zapewnić wierność doktrynom i dyscyplinie ruchu metodystycznego”⁵⁰. Wyniki narad były ujmowane w pytania i odpowiedzi podsumowane przez Wesleya i utrwalane w druku⁵¹. „Oddolność” eklezjologii Wesleya wyrażała się nie tylko w teorii budowanej na kontekstualnych wskazówkach, ale również w praktycznym wyrazie takiej teologii. Wesley angażował „swoich” metodystów w rozwiązywanie palących problemów społecznych (np. analfabetyzm górników w Anglii, brak sierocińców, wynikające z biedy i alkoholizmu dysfunkcje wśród rodzin), a także w „prorocki” sprzeciw wobec zła społecznego, jakim były niewolnictwo, przemyt i nieludzkie traktowanie więźniów⁵². Takie umiejscowienie eklezjologii wynikało z przeświadczenia Wesleya, że „nie ma innej religii jak socjalna, nie ma też uświęcenia bez socjalnego uświęcenia”⁵³.

Historię metodyzmu trafnie wyraża zdanie: Od *ecclesiola in ecclesia* do *ecclesia vera*⁵⁴. Rozwój Stowarzyszeń Metodystycznych można określić jako ewolucję od „kościółka w Kościele”, czyli *ecclesiola in ecclesia* (Stowarzyszenia Metodystyczne w Kościele Anglikańskim) do samodzielnego Kościoła, czyli *ecclesia vera* – Kościół trwający w prawdzie, który dla Wesleya i innych metodystów był powołany do zreformowania narodu i zwiastowania biblijnego uświęcenia. Proces tworzenia się Kościoła metodystycznego i zarazem dookreślenia się jego teologii stanowi trudność dla syntetycznego zaprezentowania eklezjologii Wesleya. Wynika to nie tylko z jej praktycznego zorientowania, ale

⁴⁸ Zob. D. BOSCH, *Oblicza misji chrześcijańskiej. Zmiany paradygmatu w teologii misji*, Katowice 2010, 446. Analizy Boscha dotyczą głównie przełomu epistemologicznego w teologii na sprawą nurtów teologii wyzwolenia, dla m.in. której priorytetem była praktyka chrześcijańska i tworzenie modeli teologicznych na gruncie sprawiedliwości społecznej. W teologii wyzwolenia nacisk kładzie się na myślenie teologiczne „od dołu”, na które składają się potrzeby biednych, odrzuconych i dyskryminowanych. Podobne intuicje zawiera teologia Wesleya.

⁴⁹ Zob. W. BENEDYKTOWICZ, *Bracia z Epworth*, 25.

⁵⁰ *Księga Dyscypliny*, 65.

⁵¹ Zob. T. SPOERI, *Teologia metodyzmu*, 7.

⁵² Zob. *Księga Dyscypliny*, 119.

⁵³ E. PUŚLECKI, *Kościół Ewangelicko-Metodystyczny*, w: *W drodze za Chrystusem. Kościoły chrześcijańskie w Polsce mówią o sobie*, red. H. TRANDA, M. PATALON, Kraków 2009, 90.

⁵⁴ Określenie zaczerpnięte z książki E. Puśleckiego *Powracająca fala. Działalność Południowo Episkopalnego Kościoła Metodystycznego w Polsce w latach 1920–1924*, Warszawa 2001, 52.

także sytuacji, w jakiej znajdowały się Stowarzyszenia Metodystyczne. Brały one udział w procesie odłączania się Kościoła metodystycznego od Kościoła anglikańskiego i jego usamodzielniania się w odrębną wspólnotę, co tym samym określiło eklezjologię Wesleya, która była niejako „myślą w ruchu”, domagającą się rozwinięcia. Wynikało to również stąd, że teologiczne rozważania Wesleya sięgały tak dalece, jak daleko sięgało zapotrzebowanie duszpasterskie. Wesley, korzystając z racjonalnych narzędzi dostarczonych głównie z obszaru teologii anglikańskiej, próbował opisać i upowszechnić ludowi swoje i „swoich” metodystów osobiste doświadczenie wiary, będącej odpowiedzią na uprzedzającą, usprawiedliwiającą i uświęcającą łaskę Bożą. Jakie były tego wyniki? „Powiedziano po śmierci Jana Wesleya, że zostawił on w spuściznie dobrą bibliotekę, starą, mocno zużytą sutannę, opinię wielokrotnie poniewieraną i... Kościół metodystyczny”⁵⁵.

The Ecclesiology of John Wesley

Summary

Article presents the ecclesiology of the founder of Methodist Church rev. John Wesley. The first chapter describes the functioning of Methodist Associations in the context of their theological and formal ties with Anglican Church. The differences and similarities between Anglicanism and Methodism (its early version) are the main point of the chapter. The second chapter presents the crucial points of Wesley's ecclesiology. At first part of the chapter the main points of Wesleyan understanding of church are deeply described (oneness, unity, holiness, universality, apostolicity). The following parts of the chapter are devoted to analysis of the means of grace and sacraments and also the system of government in Methodist Church, especially the understanding of the role of bishop in the church. This part of article is crucial because it shows the Wesleyan withdrawal from Anglican ecclesiology. It influenced on founding of Episcopal Methodist Church in America what happened when Wesley was living. The last chapter characterizes the doctrinal rules which were established by Wesley and also the process of their creation and their background.

⁵⁵ W. BENEDYKTOWICZ, *Bracia z Epworth*, 223.